

Khin Erzsébet:

L. N. Tolsztoj "Szergij atya"
című elbeszélésének elemzése

A XIX. századi orosz eszmetörténet jellegzetes és alapvető premisszája volt, hogy Oroszország abszolút mértékben más történelmi-társadalmi fejlődést képvisel, mint Nyugat-Európa államai. A két régió közti különbséget abban látták, hogy Oroszországban még élnek az emberek közötti patriarchális viszonyok, míg a Nyugat polgárosult társadalmi már régen felszámolták azokat. A rousseau-i problematikát az orosz viszonyokra alkalmazva tehát az ember természettől való elszakadásának mértéke lényegesen kisebbnek tűnt, mint Európában, ahol a civilizáció fejlődésével párhuzamosan egyre nyíltabban felszínre tört az emberek közötti elidegenedés problémája.

E problémakörhöz kapcsolódik Tolsztoj is, amikor Európa eltévelyedett polgáraiért, az emberi nemért érzett humanista felelősségének tudatában a természetes harmónia visszaállításához vezető utat keresi. Az eredeti állapothoz való visszatérés, az egység megvalósítása szerinte akkor lehetséges, ha az ember mindent megtesz azért, hogy a patriarchális felfogás szerint természetes viszonyoknak - a szeretetnek - az érvényesülése útjából elhárítsa a civilizáció termelte akadályokat, a bűnt, az értéktelent, a személyes kapcsolatokat eltorzító valamennyi személytelen tényezőt. Késői elbeszéléseiben Tolsztoj kétségbeesett erőfeszítéssel hirdeti, hogy ez lehetséges; az abszolút személyes világkép magtartására irányuló törekvést nemcsak reálisnak, de az egyetlen értelmes célnak tekinti. Ellenkező tapasztalatainak ellenére sem ismeri el a személytelen létezésének objektív érvényét, s hirdeti például a "Szergij atya" c. elbeszélésben is, hogy az emberi

teljesség lehetséges, ha az egyén mindent megtesz ennek elérése érdekében.

Az emberi kapcsolatok középpontba állításával Tolsztoj olyan megoldást keres, melyben - okulva a Nyugat hibáján - a személyiség, a befeléforduló polgárral ellentétben, megtalálja a közösséghez vezető utat, s ennek kapcsán felismeri életének értelmét, s megvalósulhat belső harmóniája is. Tolsztoj tehát olyan utat választott, amelyet Európa elhanyagolt, Oroszország viszont - véleménye szerint - még őriz: a személyes felelősséget érvényesítő morális megoldást, megtartva ugyanakkor az egyén szuverenitásának megőrzésére vonatkozó igényt is. Erre a koncepcióra épül Tolsztojnak a "sztrannyik" alakjában konkrétizálódó személyiségmodellje. Ez a modell a koncepció lényegéből adódóan szorosan az orosz kultúrkörhöz illeszkedik, s nem hagyja el azt annak ellenére, hogy az egyetemesség igényével lép fel. Szergij atya alakja a tolsztoji személyiségmodell megvalósulása, története a Tolsztoj értékrendszere szerinti ideális ember kialakulása, s egyben az önmaga egységét kereső XIX. századi individuum útkeresése.

Az elbeszélés kiindulópontja Kaszatszkij herceg nagyvilági életének a modell szempontjából szükségszerű összeomlása. Kaszatszkij azt a nyugati típusú életmódot folytatta, amelynek során az individuum erőfeszítései egyéni célok megvalósítására korlátozódnak: "Ez a munka gyermekkorától folyt, látszólag a legváltozatosabb volt, lényegében azonban mindig ugyanaz, s abból állt, hogy ami csak az útjába akadt, minden dologban tökélyt és sikert akart elérni, kivívni az emberek dicséretét és bámulatát." Individualizmusának, személyes karrierjének rabja volt, ugyanakkor a katonai és társadalmi életben való előrehaladásra, a ranglétrán való felemelkedésre vonatkozó törekvése a gyermekora óta tartó szellemi mozgás kifejezője is. Az a tudat adta életének értelmét, hogy tevékeny-

ségét elismerik, tehát a nyugat-európai individuális értelemteljesülés programját hordozza. Ez a program, amennyiben az erős, szuverén egyéniség megőrzésére irányul, a tolsztoji modellhez kapcsolódik, ezen túl azonban individualizmusával, az egyéniség abszolutizálásával már ellentétben áll Tolsztoj koncepciójának lényegével, a szeretet elvével. Kaszatszkijt individualizmusa kényszerítette életének gyökeres megváltoztatására. Az a hír, hogy menyasszonya a cár szeretője volt, az értelmetlenség erejével hatott rá. Számára az adott körülmények között végérvényesen megszűnt az individuális értelemteljesülés lehetősége, mert éppen büszkeségében, elsőségre való törekvésében alázták meg, s mert éppen eszményei tették ezt. Értelemigényének kielégítésére más módot kellett keresnie: kolostorba vonult.

Tolsztoj koncepciójában jellegzetes tétel, hogy a felsőbb osztályok elidegenedettsége, tárgyiasultsága a legnagyobb, mert nagyobb mértékben hat rájuk a civilizáció deformáló hatása. Életüket a mechanikus eljárás mód, az önérdekre épülő törvények és a formalitások határozzák meg, ezért a személytelenség óhatatlanul jelen van, háttérbe szorítja, vagy teljesen kiiktatja a személyes kapcsolatokat, elnyomja a lelkiismeretet és az emberek iránti felelősségtudatát. Ez jellemzi Kaszatszkij életmódját is: dühkitörései - amikor képes lenne embert ölni - személyes felelősségérzetének hiányát mutatják, s problémátlan élete, melynek menyasszonya leleplező vallomása vet véget, a személytelenségben való teljes és öntudatlan elmerülésének következménye volt. Ezért törvényszerű Tolsztoj modelljének szempontjából, hogy első lépésként ez az állapot lelepleződjön és megszűnjön.

Kaszatszkij személytelen kapcsolatait állami szinten a cárhoz fűződő viszonya példázza. A cár szolgálatát nem azért tekintette élethivatásának, mert személyes meggyőződése erre sarkallta, hanem mert abban a tévhitben élt,

hogy van személyes meggyőződése, hiszen erre nevelték, s környezetének példája is e tévhitet erősítette. A cári intézmény a XIX.századra érvényét veszttette, nem egyeztethető össze a Kaszatszkijhoz hasonló individuumok létezésével. A már tartalmukat vesztett szervek és formák mögött a cárt személytelenül bálványozzák /"imádott cár"/, ezért az elbeszélés az uralkodó és alattvaló kapcsolatát állami szinten megvalósuló hazug képmutatásnak tekinti.

Ahogy a cár bálványozása állami szinten, úgy a nők istenítése a magánélet szintjén fedi el a személytelen viszonyokat. Kaszatszkij és Mary kapcsolata is azért nem válhat személyessé, mert Kaszatszkij a már fennálló nézeteknek vetette alá magát anélkül, hogy helyességükről meggyőződött volna: "az eszményi nőtől mennyei tisztaságot követeltek, s ezt a mennyei tisztaságot minden körülbéli lányban felfedezték, és úgy is viselkedtek velük szemben." Az idegen szemlélet kritika nélküli elfogadása, az idealizált eszményhez való ragaszkodása lehetetlenné tette, hogy menyasszonyát önmagáért szeresse - idejétmúlt bálványimádás jellemzi tehát ezt a kapcsolatot is.

Tolsztoj koncepciója szerint a személytelenségnek ebből a mocsarából csak rendkívüli élmény zökkentheti ki az embert. Ennek megfelelően több elbeszélésére jellemző az a szerkezet, melyben a problémátlanul, megelégedetten élő embert egy hirtelen, váratlanul jött esemény döbbsenti rá életének hamis, elhibázott voltára - mint a Kreutzer szonáta Pozdnisevét a gyilkossága, Ivan Iljicset a halálos betegsége. Kaszatszkijban menyasszonyának leleplező vallomása tudatosította a változás szükségességét. Erős egyéniségének nem okozott nehézséget a nagyvilági lét előnyeiről való lemondás. Az egyházi rendbe való belépésre azonban nem csupán individualizmusa, sértett büszkesége és értelemigénye készítette: "Volt benne egy másik, valóban

vallásos érzés, amely összefonódott a kevélység és az elsőség vágyával, s ez vezette őt." Szívből jövő vallásos érzése, amit eddig elnyomott, lett belső átformálódásának az alapja Tolsztoj keresztény hitre épülő modelljének megfelelően. Mint nővére is tudta, annak, hogy Kaszatszkij kolostorba vonult, büszkesége volt az egyik oka. Ugyanakkor individualizmusa akadályozta meg, hogy a kolostor keretein belül önmagára találhasson, mert az individualizmus a dogmatikus hit eszményei közé nem illeszthető be, ellentétes annak hagyományos értékrendjével, s önmagában ellentétes a tolsztoji modellel is. Az individualizmus motívuma ezért általában negatív, oda nem illő megnyilvánulások formájában vonul végig Szergij atya szerzetesi pályafutásán. A kolostorba való belépés, lemondása a rangról, vagyonról változást csak a tudatos elhatározás szintjén hozott, nem jelentette belső életének gyökeres átalakulását, csupán az újjászületés elindítója volt. Individualizmusa egyéniségének meghatározója maradt a kolostorban is, és egyházi karrierjének mozgatója lett, mert mind újabb és magasabb pozíciók elfoglalására ösztönözte. Kezdetben, amikor még egyszerű szerzetes volt, lehetőségeinek kimerülése készítette a magasabb tisztség elfoglalására: "amit el kellett érnie, azt elérte, s nem volt tovább mit tennie". Individualizmusa, büszkesége volt az oka annak is, hogy összeveszett feljebbvalójával egykori parancsnokának látogatásakor, és remete lett.

A remeteség, a magány látszólag megfelelő közegnek bizonyult ahhoz, hogy hiúságát és büszkeségét legyőzze, hogy az emberektől távoli pusztaságban talaját veszítse az az önző életcél, ami önmagát minden formában /leghűségesebb katonatisztként vagy legalázatosabb szerzetesként/ a többiek fölé emeli. Az individualitás azonban Szergij atya én-jének szerves, elpusztíthatatlan része

volt, ami egészen a Pasenykával való találkozásig öntudatlanul bár, de öncélú individualista programként működött Szergij atyában. Karrierje betetőződésének, szentté válásának is ez volt az egyik összetevője: "Undokság! Undokság! Szent akarsz lenni!" - fedezte fel magában. Individualizmusának megnyilvánulásai végigkísérik, amikor szentként tisztelik: "Ezer versztákról jönnek - gondolta -, az újságokban írnak róla, az uralkodó tudja..." Individualizmus és szerzetesség két egymást kizáró fogalom. Ellentétükből következik, hogy Szergij atya nem találhatta volna meg belső egységét az egyházi rendben úgy, hogy egyidejűleg individualitását is megőrizze.

Tolsztoj koncepciója szerint az individualizáltság XIX. századi fokán a szerzetesség túlhaladott életforma, a dogmatikus hitben a szeretet parancsán kívül minden formalitás, ezért nem lehet a személyiség megőrzésének szilárd alapja. Szergij atya is csak hitte, hogy életének a dogmatikus hit szilárd alapot ad, de míg az ellenkezőjéről meg nem győződött - a kereskedő lánnyal, Marjával való találkozásáig -, ragaszkodott a formákhoz. Külsőleg valóban egyre tökéletesebb szerzetes lett, egyházi karrierje felfele ívelt, s a külső szemlélő számára a középkori legendák tipikus, szentéletű hősének benyomását keltette. Az elbeszélés e részén azonban végigvonul a forma mögötti belső tartalom hiányának motívuma is, s ez alapjában megkülönbözteti őt a hagyományos legendák hőseitől. Tolsztoj folyamatosan hangsúlyozza a meggyőzés nélküli ürességet: "Nem tudom, miért kell ugyanazokat az imákat egy nap többször is végighallgatnom, de tudom, hogy kell." - gondolja a még fel nem szentelt Kaszatszkij. A másik kolostorban, ahol már felszentelt papként szolgált, a mechanikus jelleg fokozódott: "most azonban, hogy ő maga misézhetett, a bevezető szertartások végrehajtása elragadtatott, meghatott állapotba hozta. Később ez az érzés gyengébb lett, de meg-

maradt a szokás". A remeteségben Szergij atya túllépett az intézmény által kikényszerített formalitásokon, amiket remeteként már maga is elítélt. A magány, a belső tisztaság elérésének megfelelőbb módjának látszott, de valójában a megkezdett folyamat folytatása volt. Az eszmében, a dogmatikus hitben nem történt döntő változás, ezért a forma sem változhatott meg alapvetően.

Szergij atya a középkori eszmények szerint rendezte be életét - böjt, aszketikus életmód-, és a középkorias formák szerint járt el akkor is, mikor levágta az ujját Makovkina miatt. A középkori szentek, valóban, nem kételkedtek Isten parancsainak teljesíthetőségében, nem ismertek el újukban álló objektív akadályokat. Ha mégis akadály, kísértés merült fel, annak okát a földi élet örömeire vágyakozó bűnös testben lelték, s lemondással, sanyargatással akartak a gonosztól megszabadulni. Szergij atya ebben a hagyományos szellemben járt el, mikor levágta az ujját, de a formális megoldás számára csupán pillanatnyi eredményt hozott. A forma ettől függetlenül tökéletes volt, a külvilág számára ujjának levágása szenthez méltó cselekedetnek tűnt. Ezzel indult el szentté válásának folyamata, amit gyógyító erejének híre tetőzött be. Környezete számára kétségtelenné vált, hogy ő szent, és e szemléletet Szergij atyának is el kellett fogadnia, de ezáltal feladta meggyőződését, idegen befolyás alá került. Egyházi karrierjének csúcsán válhatott nyilvánvalóvá az ellentmondás cselekedete és meggyőződése között; szentként lépett fel az emberek előtt, miközben ő nem tapasztalta Isten létét.- önmagáért hiába imádkozott. Előkészítette a muzsikruhát, hogy hamis helyzetéből megszökjön, de nem tette, továbbra is ragaszkodott az üres formákhoz, nyilvánvaló szellemi degradálódásának árán is alávetette önmagát a külvilág elvárásainak. Az önmaga előtti lelepleződés eszköze a bűn volt. A kereskedő leánya keltette szenvedély döbbsentette

rá, hogy csalja magát, mert Isten képviselőjeként lép fel, pedig ő maga nem tapasztalja Isten létét, csak úgy tesz az emberek előtt, mintha tapasztalná: "másokkal csodát tesz imája, de magának nem tudta Istentől kikönyörögni, hogy ettől a hitvány szenvedélytől megszabadítsa". Valós helyzetének felismerésében nem véletlenül Marja segíti. A gyengeelméjű lány másként közeledett hozzá, mint a többiek: számára nem léteztek intézményesített formák, előítéletek, ő nem a szentet, hanem az embert látta, és az embert ébresztette fel Szergij atyában. Az iránta érzett szenvedély Szergij atya szemében - és egyedül az ő szemében - annak bizonyítéka volt, hogy imái haszontalanok, s hogy emiatt egész tevékenysége képmutatás. Ennek belátása után valóban megszökött a kolostorból.

Szergij atyának immár másodszorra is csalódnia kellett szilárdnak vélt meggyőződésében. Szökése a kolostorból annak beismerése, hogy személyiségének az egyházi rendben sem találta meg igazi alapját. A dogmatikus hit nem hozott számára értelmeteljesülést, ellenkezőleg: annak felismerése, hogy a dogmatikus hit általa nem képviselhető, az értelmetlenség élményét keltette benne, öngyilkos akart lenni. Ekkor teljesedett ki megkettőzöttsége, aminek veszélye a kolostorba történő belépése óta fenyegette.

Megkettőződését a személytelen erők, a kísértések tapasztalása okozta. A szerzetesség felvételével tehát a személytelenség nem szűnt meg számára létezni, de tudatosodott benne az ellene folytatandó harc szükségessége. Szerzetesként hitének parancsát követve szembe kellett néznie a személytelen erőkkel. A nagyvilági életről való lemondással a szociális szféra kitermelte akadályokat tudatos elhatározással elháríthatta a személyes viszonyok érvényesülésének útjából, de az irracionális szenvedélyeket csak önmaga átformálásával győzhette le. Erre irányult

belső harca, mely a bűnök felismerésével, a személytelen-
nel való újabb és újabb szembekerüléssel párhuzamosan egy-
re fokozódott. A kolostorba való belépéskor és szerzetes-
ségének első idejében Kaszatszkij én-jét még csaknem tel-
jesen betöltötte a gyermeki hit. "De voltak percek, amikor
a tettének a megbánása lett úrrá rajta." Kaszatszkij tudat-
osan választotta úgy életét, az egyházi rendbe való belé-
péssel, mégis megjelent nála a tudatosan nem ellenőrizhe-
tő vágy a régi iránt, s ez már megkettőzöttségének kezde-
tét jelentette. A megkettőzöttséggel szembeni egységet
csak asztarec akaratanak való engedelmességgel, személyi-
ségének tudatos feladásával őrizhette meg - időlegesen.

A tolsztoji koncepcióban gyakran visszatérő tétel
szerint a személyes emberi kapcsolatok egyik fő akadálya
az érzéki szenvedély. Az érzéki szenvedély három ízben kí-
sérti meg Szergij atyát, fokozatosan mélyítve kételyét és
belső megkettőzöttségét. A kísértés, a tudatosan nem elle-
nőrizhető szenvedély Szergij atyára másként hat, mint a va-
lóban középkori szerzetesekre. Szergij atya újkori indi-
viduum, individualizmusának megnyilvánulásai végigkísérik
életét, ezért a kísértés számára újfajta problematikát je-
lent: kételyt ébreszt benne. A kétely az újkori individu-
umok sajátja, akiket a középkori mentalitással ellentétben
nem csupán a hit parancsaihoz való feltétlen ragaszkodás
jellemezett, hanem mérlegelték a parancs végrehajtásának
lehetőségeit is; s ha akadályokkal találkoztak, kérdésessé
vált számukra a végrehajtás lehetősége: kételkedni kezd-
tek. Ennek megfelelően Szergij atyában is fokozatosan
erősödő kételyt indukált a kísértés. Amikor a kolostorban
először került szembe a női csábítással, kételye még nem
volt erős. Megkért egy szerzetesjelöltet, hogy kövesse
mindenhová, vigyázzon rá. Amikor Makovkina személyében
másodszor találkozott az érzékiséggel, a hit és kétely
megbomlott egyensúlyát, belső egységét teste egy részének

feláldozásával, ujjának levágásával állíthatta helyre. Végül, mikor Marja megjelenésekor harmadszorra is tapasztalnia kellett önnön gyengeségét, a kétely okozta megkettőzöttség teljes lett. Lehetőségeinek korlátaival számot vetve az újkori személyiségre jellemző következtetésre jutott - Isten parancsainak végrehajtására nem képes, ezért számára Isten nem létezik: "Igen, véget kell vetni. Nincs Isten."

Miután az értelemteljesülés lehetőségeinek valamennyi adott módja tévútnak bizonyult számára, az értelmetlenség állapotából egy csoda, az álma mutatta meg a kiutat. Ez a két út már közvetlenül a tolsztoji személyiségmodellhez vezet. Hasonlóan a szerzetességhez, e modellnek is a vallás áll a középpontjában, de számol a XIX. századi cselekvő individuumok létével is. A tolsztoji modell a keresztény dogmatikától abban tér el, hogy - ellentétben annak istenközpontúságával - az embert, az emberi kapcsolatokat állítja középpontba, miközben az egyéni aktivitást a közösség felé irányítja. Tolsztoj koncepciója szerint az Istenbe vetett hit önmagában üres, mert Isten után az emberek ... szolgálatát másodrendűnek tekinti, elválasztja az embert az embertől azáltal, hogy közéjük ékeli Isten alakját. Tolsztojnak az evangéliumi szeretetre épülő modelljében a közvetlen, természetes emberi viszonyok a meghatározóak, az ember az embert nem Isten parancsára, hanem önmagáért szereti.

Az elbeszélésben e "vissza az emberhez" elvnek Pansenyka a hordozója. Azért lehet Szergij atya előtt példakép, mert neki természetes adottsága az, amiért Szergij atya mint végső célért küzd: "Szinte fizikailag nem tudta elviselni az emberek közti rossz viszonyt". Nem ismer- te a személytelenséget, ő az eredendően tiszta szeretet, a teljes mértékben személyes világ képviselője.

A megvilágosodás, az értelemélmény, amit Szergij atya Pasenyka személyes példájának láttán tapasztalt, az elbeszélésben számára nem előzmény nélkül való. Az egyházi rendben töltött évei kezdettől fogva annak előkészítői voltak, mert kolostorba vonulásával már eleve a szívtől jövő vallásos modellhez kapcsolódott, s a továbbiakban fokozatosan közeledett a tolsztoji modell felé, annak ellenére, hogy dogmatikus hite nem változott.

Kezdetben a kolostornak mint intézménynek a mechanikus formarendszere gátja volt a természetes emberi kapcsolatok kiépítésének, de a remeteségben, ahol kevésbé volt az intézmény hatáskörében, már mód nyílt a személyes megnyilvánulásra. A Makovkinával történt találkozás Szergij atya számára olyan személyes élmény volt, melyet szerzetessége alatt többé nem tapasztalt, s ezért még mint szent is emlékezett rá: "az volt az igazi élet, amikor ő megkísértette." A személyes élmény, Szergij atya véres ujjának látványa Makovkina életében is fordulópontot jelentett. Olyan hatást gyakorolt rá, mint a "Harmis szelvény" c. elbeszélés jóságos Máriájának példája a gyilkos Sztjepanra. A véres ujj a személyes példamutató erejével döbentette rá Makovkinát életének bűnös voltára, s e rendkívüli, eleven élményének következtében vonult kolostorba.

Úgy tűnt, egyházi karrierjének csúcán, szentként, Szergij atya már az emberekért élt, hogy gyógyító csodáit valóban az embereket szolgálták. Ez azonban csak forma volt, ami ellentmondott a tolsztoji modellnek, részben azért, mert mint szent Szergij atya a kolostort megajándékozónak csalátke lett, részben pedig azért, mert akarata és vélt meggyőződése ellenére közeledett az emberekhez. Az emberek azáltal, hogy szentként tisztelték, elzárták annak lehetőségétől, hogy önmagát mint embert

megvalósíthassa. Érezte, hogy tevékenysége ellentmond hitének, de az elvárások miatt nem változtatott rajta. Szentként, a dogmatikus hit értékrendjéhez igazodva még elítélte az emberekhez való közeledést: "érezte, hogy az ördög az ő egész, Istenért való tevékenységét az emberekért való tevékenységgé változtatta." Ezt az értékrendjét a Pasenykával való találkozás gyökeresen, alapjaiban változtatta meg. Többé nem menekült az emberek elől, ellenkezőleg: remetéből zarándok lett, s ezentúl az emberek közelségének Isten nevében való vállalása adott életének értelmet.

Mint sztrannyik szociális szerepet is betöltött, hasznossá tette magát az emberek között. Tolsztoj formalitásoktól megtisztított vallásának "papjaként" egyidejűleg nemcsak hirdette, hanem gyakorolta is az evangéliumi tanokat. Az erkölcsi-vallási tökéletesség magas színvonalára jutott, a teljes mértékben személyes kapcsolatok hordozójává vált. Míg azonban Pasenyka öntudatlanul, problémamentesen képviselte a természetes szeretetet, úgy, hogy nem ismerte a jelentőségét és értelmét annak, amit tett, Szergij atya személyiségként lép fel. Ő ismeri a rosszat, a személytelent, és tudatosan képviseli vele szemben a jót, a személyeset. Rendelkezik problématudattal, de a belső egységnek olyan magas szintjét valósította meg, ahol az ellentétes lehetőség ismeretében is állandóan szabadon választja a jót. Találkozása a hintó utasaival ennek a bizonyítéka. Tudatosan alázkodott meg előttük, és örült, hogy ezt tette: "És Kaszatszkijnek különösen örvendetes volt ez a találkozás, minthogy megvetette az emberi véleményt, és megtette a leglényebb és legkönnyebb dolgot - elvett alázatosan húsz kopejkát, és odaadta a társának, egy vak koldusnak." Ez a találkozás nem az individualizmus jegyében jelentett értelemél-

ményt számára. Az emberi véleményt megvetette, életének értelmét nem pusztán az elismerésben, individualista tökéletességigényének kielégítésében találta meg, hanem ezen felülemelkedve a szeretet és jószág gyakorlásában.

Tolsztoj fanatikusan hirdeti, hogy a személytelen tényező kiküszöbölhető az emberi életből. Nem ismeri el a tudatosan be nem látható rossz létezését, a szeretet erejével legyőzhetőnek tartja azt. Hőse, a "sztrannyik", megőrzi személyiségét, tudatosan választja új életformáját - ennyiben a nyugati modellhez kapcsolódik. Ugyanakkor, mintegy a nyugati modellen túlmutatva, jellegzetesen orosz hagyományt követ: életének értelmét erkölcsi síkon, a természetes szeretet gyakorlásában találja meg. Mivel a természetes szeretet összembari igényű programja szükségszerűen szembekerül az erőszakra épülő, partikuláris érdekeket szolgáló hatalommal, a "sztrannyik" a társadalom periferiájára szorul. Szergij atyát száműzik, de belső harmóniája, boldogsága folytatódik - megőrződik abban a magas erkölcsi színvonalú életmódban, melyet Tolsztoj koncepciója szerint a falusi Oroszország képvisel.